

«جایگاه کتاب‌های کمک‌آموزشی» در گفت‌وگو با معلمان کارشناس

کتاب‌نامه رشد هنوز در مدارس جایگاه ندارد

فریده نورمحمدی

سال سابقه تدریس و مؤلف چندین مقاله و چندین اقدام پژوهی، و پنج سال سابقه ارزیابی کتاب‌های آموزشی. علی محمدی، کارشناس علوم تربیتی و با سابقه مسئول گروه‌های آموزشی منطقه با ۱۷ سال سابقه مدیریت مدارس ابتدایی، ۸ سال سابقه تدریس در پایه‌های متفاوت دبستان و همکار سازمان پژوهش و تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی. سعید کفایتی، کارشناس ارشد آموزش و فوق لیسانس زبان آلمانی با ۲۵ سال سابقه تدریس در مدارس ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان، مدارس بین‌الملل و تطبیقی، مدارس کراهی‌ها در ایران و مؤلف هشت جلد کتاب درسی، چهار جلد کتاب کمک‌درسی و مؤلف مقالاتی در مجلات رشد معلم، رشد دانش‌آموز، رشد تکنولوژی آموزشی.

این میزگرد در دو شماره تقدیم مخاطبان گرامی می‌شود. آنچه در پی می‌آید بخش اول این میزگرد پیرامون جایگاه کتاب‌های کمک‌آموزشی در نظام آموزشی است.

اشاره

کتاب‌های کمک‌آموزشی چه جایگاهی در نظام آموزشی دارند؟ چالش نظام آموزشی و معلم با کتاب‌های کمک‌آموزشی در کجاست؟ اساساً چه ملاک‌هایی برای انتخاب کتاب کمک‌درسی یا کمک‌آموزشی وجود دارد؟ مرجع انتخاب کتاب مناسب چیست؟ تأثیر کتاب‌های نامناسب روی آموزش و اهداف آموزشی چگونه است؟ و در نهایت آیا امکان معرفی کتاب‌های کمک‌درسی متفاوت برای یک پایه در یک کلاس درس وجود دارد؟

برای پاسخ به این سؤالات میزگردی با حضور چهار نفر از معلمان کارشناس خانم‌ها: گلزار فرهادی، نویده عفاف و آقایان علی محمدی و سعید کفایتی ترتیب دادیم:

گلزار فرهادی، فوق لیسانس تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش و مؤلف کتاب‌های پایه‌های اول، دوم و سوم ابتدایی و مؤلف ۳۰ کتاب کمک‌آموزشی پیش‌دبستانی و ابتدایی. نویده عفاف، فوق لیسانس تعلیم و تربیت اسلامی با ۳۰

گلزار فرهادی به عنوان اولین شخصی که در این میزگرد دیدگاه‌های خود را در این زمینه ارائه کرد، گفت: فکر می‌کنم قبل از پاسخ به این سؤال، ابتدا باید به این موضوع بپردازیم که آیا کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی لازم هستند؟ اگر لازم هستند به چه شکلی باید از آن‌ها استفاده کرد و چه معیارهایی باید داشته باشند؟ به اعتقاد من، اگر کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی در راستای کتاب‌های درسی و اهداف برنامه درسی باشند، خیلی مطلوب‌اند و به بچه‌ها کمک خواهند کرد. البته از چند بعد باید به این قضیه نگاه کنیم. اگر قرار است یادگیری تقویت و تثبیت شود، کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی مناسب می‌توانند این نیاز را برای همه دانش‌آموزان مرتفع کنند و چون یادگیری کاری مهارتی است و به تمرین و تکرار نیاز دارد، کتاب‌های مزبور از این جهت کمک‌کننده هستند. البته هر کتاب کمک‌درسی و کمک‌آموزشی نمی‌تواند کتاب خوبی باشد. زیرا ممکن است مثلاً کلیشه‌ای باشد یا در راستای کتاب درسی و اهداف برنامه درسی نباشد که خود به خود دانش‌آموزان را با مشکل مواجه خواهد کرد.

در هر صورت، خود دانش‌آموزان این کتاب‌ها را نمی‌شناسند، مگر اینکه اولیا و معلم کتاب‌های مذکور را برای آن‌ها انتخاب کنند. معلم هم باتوجه به تجارب و دانش خود و شناختی که از کتاب درسی دارد، این کتاب‌ها را به دانش‌آموز معرفی می‌کند. بنابراین معلم بهترین و مطمئن‌ترین مرجع برای معرفی کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی به دانش‌آموزان است. زیرا معلم هم به آموزش احاطه دارد و هم به موقعیت آموزش و افراد دیگر مانند اولیا یا معاون آموزشی مدرسه نیز می‌تواند در این زمینه به دانش‌آموزان کمک کند.

علاوه‌بر این، اولیاء اگر به‌صورت انفرادی بخواهند کتاب کمک‌درسی و کمک‌آموزشی تهیه کنند، می‌توانند به سایت «سامان‌دهی منابع آموزشی»^۱ نیز مراجعه کنند. اگر نه علم بهترین مرجع برای معرفی کتاب‌های کمک‌آموزشی است.

فرهادی در پاسخ به این سؤال که آیا شما تا به حال از طریق کتاب‌نامه رشد کتابی را به دانش‌آموزان و اولیا معرفی کرده‌اید گفت: کتاب‌نامه‌های رشد هنوز جایگاه خود را در مدارس پیدا نکرده‌اند و شاید همه آن‌ها را نمی‌شناسند. کتاب‌نامه‌های رشد به معلم کمک می‌کنند، کتاب‌های مناسب را بشناسد و به دانش‌آموزان معرفی کند. می‌دانیم که سالی یک‌بار کتاب‌های مناسب در کتاب‌نامه‌های رشد معرفی می‌شوند.

نویده عفاف نیز دیدگاه‌های خود را این‌گونه بیان کردند: کتاب کمک‌درسی و کمک‌آموزشی در دنیا جایگاه خیلی خوبی دارد، ولی در ایران چون از روش‌های آموزشی منسوخ استفاده می‌شود و متأسفانه یادگیری طوطی‌وار بر نظام آموزشی حاکم است. به‌طور طبیعی بازار کتاب‌های کمک‌آموزشی و کمک‌درسی هم به

این سمت می‌رود. معمولاً انتظار معلم از دانش‌آموز تعیین می‌کند که دانش‌آموز چه کتابی را، با چه مضمونی، چه رویکردی، و چه محتوایی را بخواند. وقتی معلم در حد حفظ مطالب و در سطح دانش از دانش‌آموز توقع داشته باشد، وضع کنونی پیش می‌آید. این را هم باید بگوییم که انتظار نظام آموزشی از معلمان هم بر کار معلم و در معرفی نوع کتاب به دانش‌آموز از طرف معلم تأثیر می‌گذارد.

وی افزود: در حال حاضر، بسیاری از ناشران کتاب‌های نامناسب که با قدرت بسیار زیادی هم کار می‌کنند، بازار کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی را در انحصار خود گرفته‌اند. متأسفانه دامنه فعالیتشان به دبستان هم سرایت کرده و یک آموزش رقابتی را که در کل دنیا منسوخ شده، زنده کرده‌اند. این فرهنگ رقابت‌گرایی که به‌شدت در نظام آموزشی شیوع پیدا کرده است، باعث حضور ناشرانی می‌شود که هدفشان تجارت است و این فضا را بهترین شرایط برای سودجویی می‌بینند. آن‌ها کتاب‌های خاصی را ترویج می‌کنند. مثلاً سؤالات امتحانی با محدوده‌های خاص ارائه می‌دهند.

من حدود بیست سال است که با بچه‌های

استثنایی کار می‌کنم، از جمله مدارس ناشنویان، نابینایان و مدارس کم‌توان ذهنی. ما در مدارس کم‌توان ذهنی، در زمینه تعیین سطح و اینکه دانش‌آموز را نسبت به موقعیت خودش ارتقا بدهیم، موفق بوده‌ایم. یکی از سبک‌های تدریس، «یادگیری در حد تسلط» است که ما در مدارس استثنایی معمولاً به این سبک عمل می‌کنیم.

او در پاسخ به این سؤال که آیا شما می‌خواهید این روش را به مدارس عادی هم تعمیم دهید، نیز گفت: بله، روش آموزش در حد تسلط روشی است که ارزشیابی توصیفی طلب می‌کند. ارزشیابی توصیفی کسی را مردود یا تجدید نمی‌کند. می‌گوید این دانش‌آموز عالی است، دیگری متوسط و سومی به تلاش بیشتر و برای رسیدن به حد تسلط به تلاش بیشتری نیاز دارد. من ۱۰ سال در مدارس عادی هم تدریس کرده‌ام. آموزش مدارس استثنایی با دانش‌آموز مدارس عادی، تفاوت خاصی ندارد. در مدارس عادی وقتی برای ۳۰ نفر در یک کلاس درس تدریس می‌کنید، دانش‌آموزان هر کدام به سبک یادگیری خود یاد می‌گیرند. ولی بچه‌های کم‌توان ذهنی، چون خودشان نمی‌توانند سبکی را پیدا کنند، ما پا به پای آن‌ها می‌رویم تا یاد بگیرند. تکلیف را پله پله می‌کنیم و دست دانش‌آموز را می‌گیریم و پا به پای بچه‌ها سیر یادگیری را طی می‌کنیم. معلم در مدارس عادی بعد از تدریس و انجام تمرین و فعالیت‌های آموزشی مسئولیتی ندارد، ولی ما معلمان استثنایی به دنبال راهکار جدید برای یاد دادن به آن‌ها هستیم.

او گفت: رقابت‌هایی که در مدارس وجود دارند، برای بچه‌ها تنش ایجاد می‌کنند و تنش بچه‌ها تنش والدین را در پی دارد. متأسفانه

نویده عفاف: رقابت‌هایی که در مدارس وجود دارند، برای بچه‌ها تنش ایجاد می‌کنند و تنش والدین را در پی دارد

محمدی ادامه داد: دقیقاً همین طور است. باتوجه به اینکه اغلب دانش آموزان از نظر توانایی در حد متوسط هستند و کتاب‌های درسی هم در حد متوسط نوشته شده‌اند، لذا کتاب‌های کمک آموزشی و کمک‌درسی هم باید در حد متوسط باشند، نه اینکه خیلی بالاتر از سطح کتاب درسی باشند. در واقع مناسب‌ترین تمرین برای دانش آموزان آن است که بیشترشان بتوانند آن را انجام دهند. کتاب‌های آموزشی باید بتوانند بخشی از مهارت‌ها را برای دانش آموزان عادی کنند؛ مثل حفظ جدول ضرب که باید براساس تکرار و تمرین به کمک منابع کمک‌آموزشی به ملکه ذهن تبدیل شود و یک سلسله مهارت‌های مناسب و عادت‌های خوب برای یادگیری را در دانش آموزان تقویت کند.

تا دیگر لازم نباشد برای ضرب فکر کند، بلکه به سرعت، آن را انجام دهد. در مجموع، کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی باید مهارت‌های یادگیری را تقویت کنند. اگر این کتاب‌ها در راستای کتاب درسی، دانش آموز و معلم را یاری کنند، کتاب‌های مناسبی محسوب می‌شوند.

علاوه بر این، کتاب‌های مورد بحث باید بتوانند بر تجربیات معلم بیفزایند و به جنبه‌های خلاقیت ذهنی دانش آموزان توجه کنند. شما اگر یک کار پژوهشی انجام دهید و سؤالاتی را به بچه‌ها در زمینه‌های درسی بدهید که جواب‌های خلاقانه بطلبند، متأسفانه گروه کمی از دانش آموزان به آن‌ها پاسخ می‌دهند. کتاب کمک‌درسی و کمک‌آموزشی باید بتواند در حل این مشکل به نظام آموزشی کمک کند. وی در ادامه درخصوص کتاب‌های کار بیان کرد: الان سؤالاتی که در کتاب‌های کار مشاهده می‌کنیم، سخت هستند و البته به یک تعبیر عامیانه و مصطلح بین مردم، کتاب دارای سؤالاتی سخت کتاب خوبی است. ولی این گونه نیست. کتاب‌ها و سؤالاتی که خلاقیت‌برانگیز و تفکر محور باشند، بیشتر توصیه می‌شوند تا سؤالات و کتاب‌های سنگین و بالاتر از حد فهم و بدون لحاظ کردن جذابیت و خلاقیت. در واقع معلم باید با استفاده از کتاب‌های کار بتواند به روش‌ها و ایده‌های جدید دست پیدا کند. پس این کتاب‌ها باید به تجارب مفید معلمان بیفزایند و آموزش را جالب و دوست‌داشتنی کنند.

اگر یک کار تحقیقی درخصوص درس‌نامه‌ها بکنید، درمی‌یابید که تعداد دانش آموزان و اولیایی که به درس‌نامه‌ها مراجعه می‌کنند، بسیار اندک است. وجود خیلی از این کتاب‌ها لزومی ندارد و فقط بار اقتصادی زیادی را به خانواده‌ها تحمیل می‌کنند.

محمدی جایگاه کتاب‌های آموزشی را به‌طور خلاصه این‌گونه بیان کرد: کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی همان طور که همکاران گفتند، برای تثبیت و تعمیق یادگیری لازم‌اند و ضروری است که متنوع و حتی زیاد باشند. سرکلاس حداقل ۵۰ درصد آن قابل اجرا باشد و در منزل بدون نیاز به معلم، دانش آموز

می‌بینیم که دم در مدرسه‌ها، به‌خصوص مادران خانه‌دار، همایش والدین دارند و بیش از اینکه بچه‌ها به درس اهمیت بدهند، والدین هستند که نمرات بچه‌هایشان را به خود منتسب می‌کنند و با هم به رقابت برمی‌خیزند. مثلاً یکی از والدین می‌گوید: چون فلان کتاب کمک‌آموزشی را برای فرزندم خریدم، او توانست به فلان سؤال پاسخ دهد. آن یکی می‌گوید: نه، فلان کتاب بهتر است. خود معلم هم به همین سبک آموزش دیده و نظام فرهنگی ما رقابتی است. یعنی این‌ها ریشه در فرهنگ جامعه ما دارد که همیشه قرار است عده‌ای برنده شوند و برنده هم تنهاست. افرادی که تیم نیستند نمی‌توانند در آینده جامعه هم تأثیرگذار باشند.

در حالی که بازنده‌ها تیم هستند. اگر برنده‌ها تیم باشند، خیلی تأثیرگذارترند. کتاب‌های کمک‌آموزشی و کمک‌درسی، اگر درست به خدمت نظام آموزشی گرفته نشوند، فقط عده معدودی برنده به جامعه تحویل می‌دهند. ولی اگر در خدمت آموزشی توصیفی باشند، بسیار تأثیرگذار خواهند بود. نباید برد و باخت در کار باشد و هرکس باید در حد توان خود و با استفاده از همه منابع آموزشی موجود رشد کند.

فرهادی: کتاب آموزشی باید خلاقیت‌برانگیز و تفکرمدار باشد. به‌طور کلی کتاب‌های مناسب آموزشی کتاب‌هایی هستند که زمینه‌ساز تفکر خلاق باشند. کتاب کمک‌آموزشی و کمک‌درسی باید چند پله بالاتر از کتاب درسی باشد و بتواند یادگیری را در دانش آموز تعمیق بخشد. متأسفانه بیشتر کتاب‌های مذکور کلیشه‌ای هستند و از روی هم کپی شده‌اند.

علی محمدی میهمان دیگر این میزگرد نظرات خود را این‌گونه بیان کرد: این‌جا کتاب‌های درسی دارند متهم می‌شوند که سطحی هستند و کاربردی نیستند. من مخالفم. کتاب‌های درسی براساس سطوح متفاوت یادگیری تدوین شده‌اند و جنبه‌های مختلف را از دانش تا قضاوت پوشش می‌دهند. اگر هدف‌های آموزشی محقق نمی‌شوند، شاید فرایند آموزش مشکل دارد یا شاید روش تدریس معلم مناسب نیست. اینجا مشکل به کتاب درسی مربوط نمی‌شود.

وی افزود: من هم معتقدم کتاب کمک‌درسی و کمک‌آموزشی مناسب باید در راستای اهداف آموزشی تدوین شده باشد. این کتاب‌ها باید طوری نوشته شوند که نتوان آن‌ها را از کتاب درسی جدا کرد. بچه‌ها باید برای تمرین کتاب کار وابسته به کتاب درسی باشند و کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی نباید طوری تدوین شوند که بی‌نیاز از کتاب درسی باشند. فرهادی نیز گفت: باید مکمل کتاب درسی باشند.

علی محمدی: کتاب‌های درسی براساس سطوح متفاوت یادگیری تدوین شده‌اند و جنبه‌های مختلف را از دانش تا قضاوت پوشش می‌دهند. اگر هدف‌های آموزشی محقق نمی‌شوند، شاید فرایند آموزش مشکل دارد یا شاید روش تدریس معلم مناسب نیست. اینجا مشکل به کتاب درسی مربوط نمی‌شود

سعید کفایتی: کتاب کمک‌درسی باید معاون معلم در مدرسه و آموزش باشد. اگر دانش‌آموز در مورد نکته‌ای مشکل دارد، این کتاب‌ها باید مشکل را توضیح دهند و باز کنند و چند تمرین اضافه هم بدهند

وی افزود: ببینید، یکی از وظایف معلم تعیین تکلیف است. معلم حرفه‌ای می‌داند تکالیفی که در کلاس تعیین می‌کند، باید هدف‌دار و قانونمند باشند. با آمدن کتاب‌های کمک‌آموزشی که شروع آن‌ها از دیکته شب بود، پدر و مادرهایی تا آن زمان نمی‌توانستند دیکته شب بگویند، به کمک این کتاب‌ها توانستند و لذا از این کتاب‌ها خیلی استقبال کردند. کتاب خاص و ویژه‌ای نبود فقط دیکته گفته بود. پدر و مادرها می‌گفتند هیچ چیز راحت‌تر از این نیست که این کتاب را بگیریم و به فرزندمان دیکته بگوییم.

عفاف در ادامه اضافه کرد: اگر یادتان باشد دیکته‌های این کتاب خلاقانه بود.

فرهادی نیز نظر خود را در مورد کتاب‌های دیکته شب این‌گونه بیان کرد: به‌نظر من خلاقانه نبود و بچه‌ها را به بیراهه می‌برد. دانش‌آموز باید تمام واژگان و کلمات پایه اول را یاد بگیرد. من دیشب کتاب آموزشی را بررسی کردم و دیدم دانش‌آموز کلاس اول باید کلمه «چموش» یا کلمه «ذاکر» را یاد بگیرد. این اشتباه است. من ۲۵ سال در پایه اول تدریس کرده‌ام و می‌دانم کدام کتاب

حداقل سه چهارم آن را بخواند و بتواند تمرین‌هایش را حل کند. **عفاف در ادامه سخنان محمدی گفت:** یکی از معلمان در درس تاریخ به اقدام خوبی دست زده بود. از دانش‌آموزان خواسته بود، برای کشورهای همسایه ایران که در درس تاریخ خوانده بودند، جدول مقایسه‌ای در مورد دینشان، زبانشان، وسعتشان و... بکشند و آن‌ها را با هم مقایسه کنند تا معلوم شود، برای مثال کدام کشور فقیرتر یا کدام کشور وسیع‌تر است.

سعید کفایتی نیز در این میزگرد نظرات خود را اینگونه بیان کرد: اولین بنیان‌های آموزش در خانواده شکل می‌گیرد. گاهی خانواده‌ها ذائقه بچه‌ها را در تغذیه عوض می‌کنند؛ مثلاً آن‌ها را به مثل پفک و چیپس عادت می‌دهند که سبب می‌شود بچه در سنین بالاتر به سراغ سیب، گلابی و غذاهای سالم نرود. در مهدکودک و مدرسه هم، معلمان با ارزشیابی توصیفی خود و از روی محبت و ملاحظه حال و هوای بچه‌ها، ذائقه آن‌ها را خراب می‌کنند و خشت اول را کج می‌نهند. به این ترتیب، بچه‌ای که در خوب گوش کردن، خوب خواندن یا خوب شنیدن ناتوان است، یا مراوده و تعامل با دانش‌آموزان دیگر ندارد شناسایی نمی‌شود. این ضعف‌ها ریشه می‌دانند و در سطوح بالاتر عمیق‌تر می‌شوند و کار را بغرنج می‌کنند.

را می‌گویید.

کفایتی در ادامه خاطر نشان کرد:

باید ببینیم چرا خانواده‌ها و معلمان به سراغ کتاب‌ها می‌روند. تا ۱۰-۱۵ سال پیش این کتاب‌ها این قدر مرسوم نبودند. امروز ناشران با مدارس قرارداد می‌نویسند و نمایندگانی را به مدرسه‌ها می‌فرستند. سپس با این کتاب‌ها تعیین تکلیف روزانه برای معلمان ساده و ساده‌تر شد. معلم مشخص می‌کرد که دانش‌آموزان از این صفحه تا آن صفحه را کار کنند. مدارسی هم که در زمینه کپی گرفتن به شدت در مضیقه بودند، می‌گفتند ما یک‌بار هزینه کتاب را از خانواده‌ها می‌گیریم و خیال خودمان را راحت می‌کنیم و هر روز تکثیر نمی‌کنیم. کیفیت خوب چاپ سوالات و آسان بودن حمل و نقل آن‌ها نسبت به برگه‌های کپی شده، حضور این کتاب‌ها را در مدارس ضروری جلوه داد.

و معلم بهترین و مطمئن‌ترین مرجع برای معرفی این کتاب‌ها به دانش‌آموزان است. این کتاب‌ها باید طوری نوشته شوند که نتوان آن‌ها را از کتاب درسی جدا کرد. بی‌برنامه‌گی در ارائه کتاب‌های کمک‌آموزشی و غیراستاندارد بودن این کتاب‌ها، رقابت‌های تنش‌زایی بین دانش‌آموزان ایجاد می‌کند. نهایتاً اینکه کتاب کمک‌آموزشی و کمک‌درسی باید معاون معلم در مدرسه و آموزش باشند. کتاب‌های مناسب و استاندارد کمک‌آموزشی از طریق «کتاب‌نامه رشد» به مدارس معرفی شوند و نسخه‌هایی از این کتاب‌نامه‌ها هم برای استفاده دانش‌آموزان و معلمان در مراکز آموزشی موجود باشند. در بخش دوم این میزگرد تلاش خواهیم کرد نظرات این کارشناسان، درخصوص چگونگی ارائه کتاب‌های کمک‌درسی متفاوت برای دانش‌آموزان در یک کلاس درس را جویا شویم.

بی‌نوشت

1. <http://samanketab.roshdmag.ir>

گلزار فرهادی: معلم بهترین و مطمئن‌ترین مرجع برای معرفی کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی به دانش‌آموزان است. زیرا معلم هم به آموزش احاطه دارد و هم به موقعیت آموزش و افراد دیگر مانند اولیا یا معاون آموزشی مدرسه نیز می‌توانند در این زمینه به دانش‌آموزان کمک کنند

عفاف در مورد شرایط کلی حاکم بر نظام آموزش و پرورش گفت: شما حالا از حضور این کتاب‌ها در مدرسه انتقاد می‌کنید. اما حالا که به مدرسه‌ها آمده‌اند چه باید بکنیم؟ الان با تغییر نظام آموزش و پرورش به شش، سه، سه بعضی از کتاب‌ها هم با فاصله خاص تغییر پیدا می‌کنند. باتوجه به این شرایط، ناشران بزرگ هم که اغلبشان در تمام کشور شعبه و نفوذ دارند، تصمیم گرفته‌اند پیش‌دستی کنند و کتاب‌های خود را قبل از توزیع کتاب‌های درسی در مدارس کشور توزیع کنند. در این کتاب‌ها غالباً به نیازهای دانش‌آموز توجه می‌شود و نه به نیازهای معلم. در واقع رعایت اصل از ساده به مشکل در آن‌ها دیده

نمی‌شود. به‌علاوه، وقتی در مورد آن نکاتی که در پایه ششم خیلی نیاز به کار دارند، به سراغ این کتاب‌ها می‌رویم، می‌بینیم آن نکات را مطرح نکرده‌اند و تمرین دیگری را جایگزین آن کرده‌اند. جان کلام من این است:

کتاب کمک‌درسی باید معاون معلم در مدرسه و آموزش باشد. اگر دانش‌آموز من در مورد نکته‌ای مشکل دارد، این کتاب‌ها باید مشکل را توضیح دهند و باز کنند و چند تمرین اضافه هم بدهند. کتاب‌های کمک‌درسی باید بر این اساس تألیف شوند.

پس نتیجه می‌گیریم که کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی اگر در راستای اهداف برنامه درسی ملی باشند مطلوب‌اند

